

Journal of Analytic Divinity
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jad>
E-ISSN: 2602-3792
6/1 (Haziran/June 2022), 9-32.

Din Öğretiminde Bilgi, Medya ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri
Knowledge, Media and Technology Literacy Skills in Religious Teaching

Sevim İleri Ünal

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri
Bölümü

PhD. (Cand). Istanbul University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and
Religious Studies, Istanbul/Türkiye

E-posta: sevimileri35@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5823-6874

Ayşe Zişan Furat

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Prof., Istanbul University, Faculty of Divinity, Department of Philosophy and Religious
Studies, Istanbul/Türkiye

E-posta: zisanfurat@istanbul.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-2263-9780

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 6 Ocak/January 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Nisan/ April 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Haziran/15 June 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Yaz-Haziran/ Summer-June

DOI: 10.46595/jad.1054087

Cite as / Atıf: Ünal, Sevim İleri-Furat, Ayşe Zişan. "Din Öğretiminde Bilgi, Medya ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri", *Journal of Analytic Divinity* 6/1 (Haziran/June 2022), 9-32.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Sevim İleri Ünal-Ayşe Zişan Furat)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Yazar Katkıları / Author Contributions: Sevim İleri Ünal %60, Ayşe Zişan Furat % 40

Web: <http://dergipark.org.tr/jad> | **e-mail to:** editorjand@gmail.com

Öz

Bu makalenin amacı; güncel olarak uygulanan 2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) kazanımlarının, 21. yüzyıl becerilerinden olan bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesine katkısını tespit etmektir. Bu doğrultuda öncelikle 21. yüzyıl becerileri arasında yer alan bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin kavramsal çerçeveleri ele alınmış, bu becerilerin din öğretimiyle ilişkisi ve öğretim programındaki kazanımların bu becerilerin gelişimine katkısı değerlendirilmiştir. Araştırmada kapsam olarak Türkiye’de ortaöğretim kurumlarında güncel olarak uygulanan 2018 DKAB Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) belirlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma programın tamamı üzerine olmayıp, programda yer alan kazanımlar ve kazanımlara ait açıklamalarla sınırlandırılmıştır. Araştırma sürecinde yöntem olarak içerik analizi türlerinden olan kategorisel içerik analizi benimsenmiştir. Öğretim programında yer alan kazanımlar, kazanımlara ilişkin açıklamalarla birlikte ele alınarak bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığına ilişkin kodlamalarla MAXQDA nitel veri analizi programında analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğretim programında yer alan kazanımlarda ve kazanımlara ilişkin açıklamalarda bilgi okuryazarlığı becerisinin öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Öğretimi, 21. Yüzyıl Becerileri, Bilgi Okuryazarlığı, Medya Okuryazarlığı, Teknoloji Okuryazarlığı.

Abstract

The aim of this article is to determine the contribution of the achievements of the 2018 Religious Culture and Moral Education Curriculum (Secondary School 9th, 10th, 11th and 12th Grades) to the development of information literacy, media literacy and technology literacy skills, which are 21st century skills. In this direction, information, media and technology literacy skills as 21st century skills are discussed in the conceptual framework. The relationship of these skills with religious education and the contribution of the gains in the curriculum to the development of these skills have been tried to be revealed. The scope of the research consists of the 2018 DKAB Curriculum (Secondary Education 9th, 10th, 11th and 12th Grades) currently applied in DKAB lessons in secondary education institutions in Turkey. Therefore, this study is limited to the gains and explanations of the achievements in the program and the whole program is not discussed. In the research process, categorical content analysis, which is one of the content analysis types, was adopted as a method. The acquisitions in the curriculum were analyzed together with the explanations regarding the acquisitions, and were analyzed in the MAXQDA qualitative data analysis program with the coding of information literacy, media literacy and technology literacy. As a result of the analysis, it was concluded that information literacy skills came to the fore in the learning outcomes included in the curriculum.

Keywords: Religion Education, 21st Century Skills, Information Literacy, Media Literacy, Technology Literacy

Giriş¹

Bireyin içinde bulunduğu çevreye, topluma veya kültüre kayıtsız kalamayacağı gibi zamana ve çağa da kayıtsız kalması mümkün olmamaktadır. Tüm çağlarda olduğu gibi içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda da yaşanan gelişmeler doğrultusunda bu yüzyıl insanı için ihtiyaçlar oluşmuş ve gereklilik arz eden birtakım sorumluluklar meydana gelmiştir. Bu ihtiyaçların karşılanması ve sorumlulukların yerine getirilmesi için çağımız insanlarından birtakım becerilere sahip olmaları beklenmektedir. '21. yüzyıl becerileri' olarak da ifade edilen bu beceriler, her geçen gün önem kazanmakta ve küresel düzeyde yaygınlaşmaktadır.

21. yüzyıl insanının sahip olması gereken becerilerin ortaya çıkmasında etkili olan temel faktörü çağın karakteristik özellikleri oluşturmaktadır. İnsana verilen değerin artması, problemlerin daha karmaşık hale gelmesi, bilgi birikiminde artış yaşanması, hızlı değişim ve istikrarsızlıkların artması, ülkeler arası göçler sonucu demografik yapıların değişerek çok kültürlü toplumların oluşması 21. yüzyılın karakteristik özelliklerini belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda çağımız insanı için ileri düzeyde problem çözme, karar verme, iletişim kurma gibi beceriler gerekli hale gelmekte ve Hacıoğlu'nun ifadesiyle kozmopolit düzende dönüşüme uyum sağlamak kaçınılmaz olmaktadır (Hacıoğlu, 1990, 48-50).

21. yüzyıl becerilerine yönelik dünya genelinde ulusal düzeyde yapılmış çok sayıda çalışma ve çerçevenin bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği("Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi", 2019), OECD(*Thriving In A Digital World*, 2019) vb. uluslararası kuruluşlar tarafından da küresel düzeyde çalışmalar yapılmış ve 21. yüzyıl becerilerine ilişkin çerçeveler belirlenmiştir ("Framework for 21st Century Learning" (2019); Voogt - Roblin, 2010; "ATCS 21", 28 Eylül 2020; Lemke, 2002; Wagner, 2008).

Türkiye'de ise eğitim öğretim alanında beceri geliştirilmesine verilen önemin somut bir örneğini 2010 yılında başlanan çalışmalar neticesinde 02/01/2016 tarihinde 29581 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi(TYÇ) oluşturmaktadır (Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, 2016). Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi doğrultusunda ulusal düzeyde hazırlanan TYÇ ("Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi Kitapçığı", 2015), 2018 yılında güncellenen öğretim programlarında yer almakta, becerilerin bilgi ve davranışlarla bütünleştiği yetkinlikleri öğrencilere kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2018, 3). Türkiye'de 21. yüzyıl becerilerinin önemine doğrudan işaret eden ve okul öncesi dönemden hayat boyu öğrenme alanına kadar her kademedeki bu becerilerin gerekliliğini ortaya koyan bir diğer gelişme de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

¹ Bu makale "21. Yüzyıl Becerileri Çerçevesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Analizi" başlıklı doktora tezi çalışmasından uyarlanarak hazırlanmıştır.

bünyesinde hazırlanan ‘2023 Eğitim Vizyonu’ belgesinin yayınlanmasıdır (“MEB 2023 Eğitim Vizyonu”, 2018). Hem çağın hem de geleceğin becerileriyle donatılmış bireyler yetiştirilmenin amaç edinildiği (MEB 2023 Eğitim Vizyonu, 2018, s. 7) vizyon belgesine göre 21. yüzyıl becerileri; “olmazsa olmaz küresel bir norm” olarak tanımlanmaktadır (MEB 2023 Eğitim Vizyonu, 2018, s. 14). Türk Eğitim Sistemi’nde 21. yüzyıl becerilerine işaret eden bir diğer örneği ise; 2011 yılında MEB tarafından ortaöğretim öğrencilerine yönelik olarak gerçekleştirilen ‘MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili’ başlıklı araştırma oluşturmaktadır (MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili, 2011). Bu çalışma, 21. yüzyıl öğrencilerinin özelliklerini ortaya koyarken aynı zamanda eğitim sistemiyle yetiştirilmesi hedeflenen öğrenci profiline dair çıkarımlarda bulunmakta ve 21. yüzyıl becerilerinin önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, Trilling ve Fadel (Trilling - Fadel, 2009) tarafından hazırlanan ‘21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı’ olarak bilinen projeye ait P21 (Partnership for 21st Century Skills) Beceriler Çerçevesi esas alınmaktadır. Bu çalışmanın P21 çerçevesi üzerinden yürütülmesi; global düzeyde kabul gören başlıca çerçevelerden olan P21 becerilerinin kapsamı ve içeriğinin detaylı bir şekilde ele alınması, Türkiye’de eğitim öğretim alanında 21. yüzyıl becerilerine ilişkin çalışmalara katkı sağlaması ve öğretim programlarında TYÇ kapsamında yer alan iletişim becerileri, dijital beceriler, öğrenmeyi öğrenme gibi beceriler doğrultusunda okuryazarlık becerilerinin kazanımlarla ilişkisinin ortaya konulması bakımlarından tercih edilmiştir.

Çağımız insanını muhatap alan 21. yüzyıl becerileri; endüstride, ekonomide, bilim ve teknolojide olduğu gibi eğitimde de bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Eğitimde bu gerekliliği anlamlandırabilmek için çağın karakteristik özelliklerinin önemi kadar çağın muhatapı olan jenerasyonu da dikkate almak gerekmektedir. Dijital dünyaya göz açmış bireylerden oluşan günümüz öğrencilerinin internet nesli olduğu kabul edildiğinde; bağımsız öğrenen, güçlü görüş sahibi, dijital okuryazar, görsel-deneysel öğrenen, çoklu görevler yapabilen, ileri düzey bilişim becerilerine sahip ve sosyal olarak kapsayıcı bireyler olduğu görülmektedir (Şahin, 2009, 157). Çağımız öğrencileri için bir zorunluluk halini alan 21. yüzyıl becerilerinden özellikle okuryazarlık kapsamında yer alan beceriler eğitim-öğretim süreci için önem arz etmektedir.

2000’li yıllardan itibaren eğitimde yaşanan değişim ve dönüşüm, öğretim süreç ve uygulamalarında okuryazarlık türlerine olan ihtiyacı artırmıştır. Eğitim sistemlerindeki yeni okuryazarlık türlerinin ortaya çıkışına; oluşturulan bilgilerin çeşitli ortamlarda sunulması ve bilgi teknolojileri üzerine yapılandırılan teknolojik devrim zemin oluşturmaktadır. Çoklu zeka kuramına yönelik uygulamalar, disiplinler arası yaklaşımlar, kültürel ve demografik yapıların değişimi toplumda ihtiyaç duyulan okuryazarlık çeşitliliğini artırırken, okuryazarlık becerilerine dair yeni beklentileri ortaya çıkarmaktadır (Önal, 2010, 105). Salt okuma ve yazma becerisinin ötesinde bir beceri alanına işaret eden okuryazarlık kavramı; harfleri, nesnelere, olayları veya olguları çözümlenmekten ibaret

olmayıp onları anlamlandırmaya yönelmektedir. Bu anlamlandırma çabası her geçen gün medya, görsel, ekonomi gibi yeni terimlerle birleşerek, çeşitli okuryazarlık türleriyle daha geniş yelpazede anlamlar kazanmaktadır (Kurudayıoğlu - Tüzel, 2010, 286).

Branş ayrımı olmaksızın tüm derslerde ihtiyaç duyulan 'bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı' becerileri, Din Kültür ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi açısından da gereklilik niteliği taşımaktadır. 2018 yılında güncellenen MEB öğretim programlarında, öğrencilere ulusal ve uluslararası düzeyde kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları becerilerin kazandırılması vurgulanmaktadır. Bununla birlikte MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin 9. maddesine göre öğretim programlarında yer alan becerilerin, öğrenci çalışma kitaplarında bulunan unsurlar ile kazandırılması ve pekiştirilmesi hedeflenmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012, md. 9). Ders kitaplarına yönelik hedeflerinin yanı sıra DKAB öğretim programlarında yer alan kazanımlar; programın amaçları ve hedefleri doğrultusunda yol gösterici olmakta ve öğretimin planlanmasından ölçme-değerlendirme ile tamamlanmasına kadar tüm süreçlere yön vermektedir. Kazanımlar ekseninde öğretimin yapılandırılmasıyla ise öğrencilerde becerilerin geliştirilmesine yönelik uygulamalara yer verilmektedir (MEB, 2018, 9). Dolayısıyla din öğretiminde tüm becerilerde olduğu gibi bilgi, medya ve teknoloji becerilerinin kazandırılmasında da DKAB dersi kazanımları kilit konumdadır. Bu sebeple DKAB öğretim programlarının 21. yüzyıl Türkiye'sinde çağın gerektirdiği becerilerden olan bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı becerilerini geliştirme konusundaki etkisinin belirlenmesi bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Kazanımların okuryazarlık becerileri bakımından değerlendirilmesinde, kazanım maddelerinin tek başına ele alınması araştırmaya ilişkin gerçek sonuçları tam olarak yansıtması bakımından yeterli görülmemektedir. Bu sebeple kazanım maddeleriyle birlikte kazanımlara ilişkin açıklamalar da dikkate alınmıştır. Ancak kazanımların ve kazanımlara ait açıklamalarda yer alan yönergelerin birlikte değerlendirilmesiyle öğretim sürecinin şekillendirmesi ve okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi mümkündür. Dolayısıyla bu çalışmada kazanımların okuryazarlık becerilerine etkisi araştırılırken, hem kazanım maddelerinde hem de kazanımlara ilişkin açıklamalarda okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik ifade ve yönergeler üzerine odaklanılmıştır.

Bu makalenin amacı; güncel olarak uygulanan 2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) kazanımlarının, 21. yüzyıl becerilerinden olan bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesine katkısını tespit etmektir. DKAB öğretim programı kazanımlarında bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı becerileri ele alınırken, ortaöğretim düzeyinde incelenmesi bilhassa tercih edilmiştir. 14-19 yaş aralığındaki bireylerden oluşan ortaöğretim öğrencilerinin, bilişsel gelişim, sosyal ve duygusal gelişim, dini gelişim

alanlarındaki özellikleri bu tercihte etkili olmuştur. Bireylerin soyut düşünce gelişimi 12 yaşından itibaren gerçekleşmektedir. Dolayısıyla dini konuların ve kavramların öğrenilmesi, bu konular ve kavramlar üzerine eleştirel düşünce ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi bu dönemde mümkün olmaktadır. 12-14 yaş arası öğrencilerin dini şuura uyanma dönemi, 14-18 yaş arası öğrenciler için ise dini bunalım ve şüpheler dönemi olarak ifade edilmektedir. Dini bunalım ve şüpheler dönemi, öğrencilerin önceden edindikleri dini bilgileri ve inançları yeniden gözden geçirmeye ve eleştirmeye başladıkları bir dönemdir. Bu dönemde şüpheler, öğrencileri sorgulamaya ve karar vermeye yöneltmektedir (Altaş, 2007, 54-55). Gelişim aşamaları bakımından ortaöğretim öğrencilerinde 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılması, içinde buldukları dönemde ve geleceğin yetişkinleri olarak tüm hayatlarında ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmaktadır. 21. yüzyıl becerileri arasında büyük paya sahip olan bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin ortaöğretim DKAB dersi kazanımları ekseninde öğrencilere kazandırılması sadece bu becerilerin kullanılmasında değil diğer 21. yüzyıl becerilerinin de geliştirilmesinde katkı sağlayabilecek niteliktedir.

Bu makalede araştırma yöntemi olarak içerik analizi türlerinden olan kategorisel içerik analizi benimsenmiştir. Genel olarak içerik analizinde; sözlü, yazılı ve diğer materyallerde bulunan mesajlar, anlamsal ve/veya dilbilimsel açıdan objektif ve sistematik bir şekilde tasnif edilmekte, sayılara dönüştürülmekte ve çıkarımda bulunmaktadır (Tavşancıl - Aslan, 2001, 22). Kategorisel içerik analizinde ise, belirli bir mesaj, içerik veya metin birimlere ayrılmakta ve bu birimler önceden belirlenmiş ölçütlere göre kategoriler halinde gruplandırılmakta ve kategorilerin frekansları saptanmaktadır (Bilgin, 2000, 15). İçerik analizlerinde bulunması gereken başlıca özellikler arasında nesnellik ve sistemlilik yer almaktadır (Tavşancıl - Aslan, 2001, 22-23). Bu gereklilik doğrultusunda araştırma verileri olarak kazanımların tek başına değerlendirilmesi yerine, kazanımlara ait açıklamalarla birlikte değerlendirilmesi tercih edilmiştir. Kazanımlar ve kazanımlara ait açıklamalara ilişkin veriler sistematik olarak üniteler bazında MAXQDA 2020 programına aktarılmış ve okuryazarlık türleri bağlamında belirlenen kodlara göre taranmıştır.

21. Yüzyıl Becerisi Olarak Bilgi, Medya ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri

Küresel düzeyde en çok kabul gören 21. yüzyıl beceri çerçevelerinden biri P21 beceri çerçeveleridir. '21. Yüzyıl Öğrenme Ortaklığı' projesi olarak bilinen P21 (*Partnership for 21st Century Skills*); ABD'de 21 eyalette uygulanan ve 33 kurum tarafından desteklenen stratejik bir eğitim projesidir (Gelen, 2017, 18). P21 beceriler çerçevesi, Amerika'da *Cisco*, *Apple*, *National Education Association* gibi farklı şirket ve derneklerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Öğrencilerin bireysel ve mesleki yaşamlarında gerekli olan yeterlikler ve özellikler olarak nitelenen P21 becerileri, okul öncesi dönemden ortaöğretimin sonuna kadar öğrencilerin sahip olması gereken becerilere vurgu yapmaktadır (Voogt - Roblin, 2010, 5).

'Yaşam ve Kariyer Becerileri', 'Öğrenme ve Yenilenme Becerileri' ve 'Bilgi, Medya ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri' olmak üzere üç ana başlık altında becerilerin sistematize edildiği P21 çerçevesi, öğrencilerin yaşamlarında ve iş yaşantılarında başarılı olmaları için ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri tanımlamak için geliştirilmiştir. Bu çerçevenin oluşturulmasında öğretmenlerden, eğitim uzmanlarından ve iş dünyasının liderlerinden alınan veriler etkili olmuştur ("Framework for 21st Century Learning" (2019)). P21 becerilerinin sacayaklarından biri olan okuryazarlık becerileri, aynı zamanda dünya genelinde yaygın olarak bilinen çerçevelerden olan *Assessment and Teaching of 21st Century Skills* (ATC21s) (Griffin - Care, 2015), *The North Central Regional Educational Laboratory* (NCREL) (Lemke, 2003), *Association of American Colleges & Universities* (AACU) (Robbins, 2014) ve Iowa (McNulty, 2007) beceri çerçevelerini oluşturan unsurlar arasında yer almaktadır.

21. yüzyılda bilgiye ve medyaya ulaşım son derece kolaylaşmakla birlikte uygun şekilde bilgi ve medyaya erişim sağlama, değerlendirme, kullanma, yönetme ve ekleme becerilerine olan ihtiyaç artmaktadır. Çağımız insanının çok fazla bilgiye, medyaya ve teknolojiye maruz kaldığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bunlarla başa çıkmak için uygun becerileri öğrenme gereksinimi de ortaya çıkmaktadır. Çağın ihtiyaçlarına cevap niteliğinde olan bilgi, medya ve teknoloji becerileri ile öğrenciler; dijital araçlarla düşünme, öğrenme, iletişim kurma, işbirliği yapma ve yaratma yeteneklerini artırmak için büyük fırsatlar elde etmektedirler (Trilling - Fadel, 2009, 64-65)

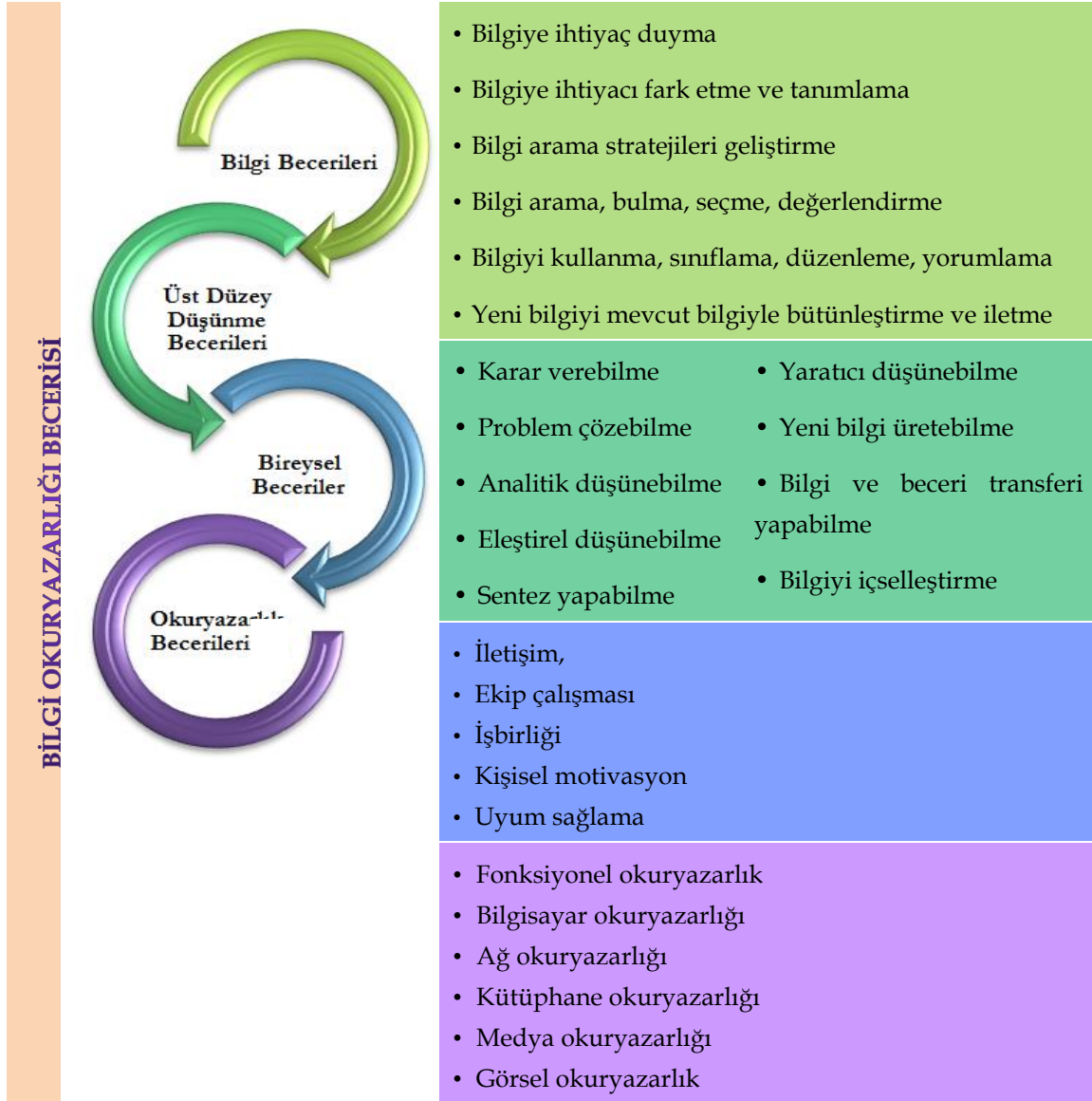
1.1. Bilgi Okuryazarlığı

'Bilgi Okuryazarlığı' terim olarak ilk defa 1974 yılında G. Zurkowski tarafından kullanılmıştır. Zurkowski'ye göre; bilgi kaynaklarını çalışmalarına uygulama konusunda eğitim almış kişiler bilgi okuryazarı olarak tanımlanmaktadır (Badke, 2010, 48). Günümüzde ise beceriler bütünü olarak kabul edilen bilgi okuryazarlığı kavramı; bilgi becerileri, üst düzey düşünme becerileri, bireysel beceriler ve muhtelif okuryazarlık becerilerinin sentezi olarak görülmektedir (Kurbanoglu, 2010, 743)(Şekil 1).

21. yüzyıl insanından bilgi okuryazarlığı düzeyinin yükselmesi beklenmektedir. İş hayatında, okulda, evde veya toplum içinde, bilgiye verimli ve etkili bir şekilde erişme, bilgileri eleştirel ve yetkin bir şekilde değerlendirme, bilgiye erişim, değerlendirme, uygulama, yönetme konularında talepler bulunmaktadır. P21 projesi, bu taleplere cevap verecek öğrenciler için bazı gereklilikler bildirmektedir (Trilling - Fadel, 2009, 67). Bu gereklilikler;

- Bilgiye zamanı verimli ve kaynakları etkili kullanarak erişim sağlamak,
- Bilgileri eleştirel ve yetkin bir şekilde değerlendirmek,
- Mevcut konu veya sorunlar için bilgileri doğru ve yaratıcı bir şekilde kullanmak,

- Çok çeşitli kaynaklardan bilgi akışını yönetmek,
- Bilgiye erişim ve kullanımı çevreleyen etik ve yasal konulara ilişkin temel bir anlayış uygulamak, olarak belirtilmektedir.

Şekil 1- Bilgi Okuryazarlığı Becerisi ile İlişkili Beceriler("Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz"(Kurbanoglu, 2010) başlıklı makaleden yararlanılarak uyarlanmıştır

1.2. Medya Okuryazarlığı

Medya; çeşitli araçlarla kitlesel iletişime ve kişiler arası iletişime imkân tanıyan uygulamaları ve teknolojileri kapsayıcı bir kavramdır (Bilici, 2014, 5).Gelişen teknolojik imkânlarla birlikte geniş sahalara yayılma fırsatı yakalayan medyayı doğru okumak, doğru yazmak, doğru anlamak ve doğru anlamlandırabilmek 21. yüzyıl insanı için gereklilik

haline gelmiştir. Bu gereklilik sonucu ortaya çıkan medya okuryazarlığı becerisi her geçen gün daha fazla öneme sahip olmaktadır.

Medya okuryazarlığına dair çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Yaygın olarak kabul gören tanıma göre medya okuryazarlığı; “çeşitli türden (görsel, işitsel, basılı, vb.) medya mesajlarına erişebilme, erişilen medyaları eleştirel bakış açısıyla çözümleyip değerlendirebilme ve kendi medya iletilerini üretebilme becerisi” (RTÜK, 2016) olarak ifade edilmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere medyayı tek bir türe sığdırmak mümkün değildir. Dolayısıyla medya okuryazarlığı, gazeteler ve dergiler gibi basılı medyayı; radyo, televizyon, sinema gibi elektronik medyayı; bilgisayar, internet, sanal platformlar, mobil teknolojiler gibi dijital medyayı kapsayan bir beceri niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle medya okuryazarlığı hem bilgi okuryazarlığı becerisi ile hem de teknoloji okuryazarlığı becerisi ile yakından ilişkilidir.

P21 becerileri arasında yer alan medya okuryazarlığı becerisi, çağımız insanının özellikle de öğrencilerinin kazanması gerektiği düşünülen beceriler arasında yer almaktadır. Medya ve dijital medya seçimleriyle çevrili 21. yüzyıl öğrencilerinin, medya kaynaklarını en iyi şekilde nasıl uygulayacaklarını anlamaları gerekmektedir. Medya okuryazarlığı, mesajların işlenmesi ve iletilmesini sağlayan araçlar (baskı, grafik, animasyon, ses, video, web siteleri vb.) ve mesajlar, izleyiciler üzerinde etkili olmaktadır. Videolar, podcastler ve web siteleri gibi ilgi çekici ve etkili iletişim ürünleri oluşturmak ve medya oluşturma araçlarını kullanmak için medya okuryazarlığı becerisine ihtiyaç duyulmaktadır (Trilling - Fadel, 2009, 67-68). 21. yüzyıl öğrencilerinin medya okuryazarlığı becerisine sahip olmaları için medya analizi ve medya ürünlerine dair P21 çerçevesinde öneriler bulunmaktadır. Bu öneriler; öğrencilerin sadece medyayı analiz edebilmelerini değil aynı zamanda medya ürünleri oluşturabilmelerini de dikkate almaktadır. Medyayı analiz edebilmeleri için öğrencilerden öncelikle medya mesajlarının nasıl, neden ve hangi amaçlarla oluşturulduğunu anlayabilmeleri beklenmektedir. Sonrasında ise mesajları nasıl farklı yorumladıklarının, değerler ve bakış açıları dâhilinde veya haricinde medyanın inançları ve davranışları nasıl etkileyebileceğinin farkına varmaları; medyanın erişimini ve kullanımını çevreleyen etik ve yasal konulara ilişkin temel bir anlayış benimsemeleri beklenmektedir. Öğrencilerin medya ürünleri oluşturabilmeleri için ise en uygun medya oluşturma araçlarını, özelliklerini ve kurallarını anlamaları ve kullanmaları; farklı ve çok kültürlü ortamlarda en uygun ifadeleri ve yorumları anlayabilmeleri ve etkili bir şekilde kullanmaları beklenmektedir (Trilling - Fadel, 2009, 69).

1.3. Teknoloji Okuryazarlığı

21. yüzyılda yaşanan hızlı gelişmelerin başında teknoloji gelmektedir. Teknolojiyle beraber ekonomi, sanayi, sosyal ve kültürel yaşam ve eğitim başta olmak üzere birçok alanda da teknolojik gelişmeler yaşanmaktadır. Sanal ağlar üzerinden çevrimiçi olarak gerçekleştirilen alışveriş, ders, bankacılık işlemleri, iletişim, sağlık hizmetleri gibi çeşitli

alanlardaki teknolojik gelişmeler günümüz insanlarını kuşatmaktadır. Bu duruma kayıtsız kalmak mümkün olmayıp çağın gerektirdiği becerilerden teknoloji okuryazarlığı becerisini kazanmak adeta zorunluluk halini almaktadır.

Çağımız insanının teknolojiyle çevrili hayata uyum sağlayabilmesi, toplum içinde birey olarak kendini geliştirmesi önem arz etmekte ve teknolojiyi okuyabilmeyi gerekli kılmaktadır. 21. yüzyılın ve teknolojinin imkânlarından faydalanan, bilgi edinen, bilgiyi kullanan, üreten ve bu sayede devamlı gelişme kaydeden bir bireyin çağa ve çevresine kolaylıkla uyum sağlayabileceği öngörülmektedir. Bu durum günümüz insanının teknoloji kullanım becerilerine bir başka deyişle dijital yeterliğe sahip olmasını değerli kılmaktadır (Bozer, 2019, 173). Dijital yeterlilik için ise ön koşul olarak teknoloji okuryazarlığı becerisi kabul edilmektedir. Teknoloji okuryazarlığı, bireylerin teknolojiyi ve teknolojinin toplumla ilişkisini algılaması, fark etmesi (Bacanak vd., 2003, 191), teknolojiyi anlamasını, kullanılmasını, değerlendirmesini ve yönetmesini sağlayan bir beceri olarak görülmektedir (International Technology Education Association, 2007, 9).

Bilgisayar okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, dijital çağ okuryazarlığı, sosyal ağ okuryazarlığı gibi çeşitli okuryazarlık kavramlarını kapsamına alan teknoloji okuryazarlığı becerisi, P21 becerileri çerçevesinde Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) okuryazarlığı olarak ifade edilmektedir. BİT, bilgi toplumunda işlevsel olabilmek için iletişim araçlarına ve ağlarına erişerek, bilgiyi yönetmek, entegre etmek ve değerlendirmek için dijital teknolojilerden yararlanmayı ifade etmektedir (ICT Literacy Panel, 2002, s. 2). 21. yüzyıl insanı dijital ve teknolojik araçlarla donanmış dünyaya gözünü açmaktadır. Bu araçları öğrenmek kadar, onların en iyi ne şekilde kullanılacağını bilmek ve uygulamak gerekmektedir. P21 becerileri çerçevesi kapsamında BİT okuryazarlığı becerisine sahip olmak için öğrencilerden teknolojiye dair bazı uygulamaları gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Teknolojiyi etkili bir şekilde kullanmak için gerekli olan bu uygulamalar şu şekilde sıralanmaktadır (Trilling & Fadel, 2009, s. 71);

- Teknolojiyi araştırma, organize etme, değerlendirme ve iletişim kurma aracı olarak kullanmak,
- Bilgi ekonomisinde başarılı bir şekilde işlev görmek için bilgiye erişmek, yönetmek, entegre etmek, değerlendirmek ve oluşturmak suretiyle dijital teknolojilerle iletişim ağı araçlarını ve sosyal ağları uygun şekilde kullanmak
- Bilgi teknolojilerine erişim ve kullanım hakkında etik ve yasal konular üzerine temel bir anlayış uygulamak gerekmektedir.

2. Din Öğretiminde Bilgi, Medya ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerileri

21. yüzyıl insanı için öğrenme belli bir zaman dilimiyle sınırlı kalmayıp tüm hayatı kuşatmaktadır. Yaşam boyu öğrenmeyle yeni nitelikler kazanan bireyler, çeşitli türlere ait okuryazarlık becerilerini kazanırken araç-gereç sınırlaması olmaksızın bilgiye ulaşmayı

hedeflemektedir. Farklı türlerde okuryazarlık becerilerinin tümü için ortak olan bu hedef doğrultusunda; bilgi temelli olma, bilgiyi uygulama, kurallara uygunluk, günceli takip etme ve bilgi kullanımına aktif katılım gibi ilkeler öne çıkmaktadır (Önal, 2010, 114). 21. yüzyılın yaşam boyu öğrenen insanları olarak günümüz öğrencileri için tek bir türde okuryazarlık becerileri yeterli olmayıp, birçok alanda bu becerileri geliştirmeleri ihtiyaç olarak görülmektedir. Din okuryazarlığı becerisi de bu türler arasında yerini almaktadır.

Bireylerin manevi yaşantıları ile teknik bilgi ve becerilerinin sentezlendiği din okuryazarlığı; dini konularda temel bilgi sahibi olmaktan, dini bilgileri günlük yaşamda pratiğe dönüştürmeye kadar geniş yelpazede farklı anlamlar ve unsurlara işaret etmektedir. Çok kültürlü yapılara sahip ülkelerde özellikle üzerinde durulan din okuryazarlığı kavramı; din eğitiminin teorisi, hedefleri ve politikası gibi çeşitli bileşenlerine ait çalışmalar ile çok sayıda ortak paydaya sahiptir (Furat, 2012, 11-15). Ülkemizde gerçekleştirilen örgün din eğitimi faaliyetlerinde, Türk Milli Eğitim Sistemi'nin hedefleri dikkate alınmaktadır. Okul öncesi eğitimden ortaöğretime, üniversiteden yaşam boyu öğrenime kadar Türk Milli Eğitim Sistemi'nin tüm kademelerinde okuma-yazma becerilerinin ve okuryazarlık türlerinin gerçekleştirilmesini hedefleyen ulusal politikalar belirlenmiştir (Önal, 2010, 116). Din okuryazarlığı becerisi bu bağlamda ele alındığında diğer okuryazarlık türlerinden bağımsız olarak düşünmemek gerekmektedir. Özellikle bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı becerileri, 21. yüzyıl insanı için din okuryazarlığı becerisini geliştirmede katkı sağlayacak niteliktedir.

Din öğretimi faaliyetlerinin gerçekleşmesinde ve hedeflerine ulaşmasında DKAB dersleri başat role sahiptir. Bu bakımdan birçok becerinin gelişiminde de DKAB dersleri etkin rol almaktadır. Bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesinde ortaöğretim DKAB öğretim programında yer alan kazanımların etkisinin analiz edildiği bu çalışma kapsamında 2018 Ortaöğretim DKAB Öğretim Programı üniteler bazında ele alınmıştır. Her sınıf düzeyinde beşer ünitenin yer aldığı programda toplam 20 ünite bulunmaktadır. Bu çalışmada, programda yer alan kazanımlar ve kazanımlara ilişkin açıklamalar, üniteler bazında ayrı ayrı belge olarak tanımlanmış ve okuryazarlık becerilerinin kodlanmasıyla analiz edilmiştir.

Beceriler	Becerilerin Yer Aldığı Ünite Sayısı	Yüzde %
Bilgi Okuryazarlığı Becerisi	20	100
Medya Okuryazarlığı Becerisi	2	10
Teknoloji Okuryazarlığı Becerisi	1	5
Kodlanmış Belgeler	20	100
Kodlanmamış Belgeler	0	0

Tablo 1- 2018 Ortaöğretim DKAB Programında Bilgi, Medya ve Teknoloji Okuryazarlığı Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik İfadelerin Ünitelere Göre Dağılımı

Tablo-1’de belirtildiği üzere bilgi okuryazarlığı becerisinin geliştirilmesine yönelik ifadelerin tüm ünitelerde yer aldığı görülürken, medya okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik iki, teknoloji okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik ise sadece bir üniteye yer aldığı görülmektedir.

Tablo-1’de okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik ifadelerin yer aldığı ünite sayıları yer almaktayken Tablo-2’de ise bu bilgiler detaylandırılarak sınıf, ünite ve kazanım numaralarına ait bilgilere yer verilmektedir. Programda yer alan kazanımlar analiz edilirken kazanımlara ait açıklamalar da dikkate alınmıştır. Bu sebeple Tablo-2’de belirtilen kazanımlar aynı zamanda ilgili kazanıma ait açıklamaları da kapsamaktadır.

Bilgi Okuryazarlığı Becerisini Geliştirmeye Yönelik Kazanımlar**				Medya Okuryazarlığı Becerisini Geliştirmeye Yönelik Kazanımlar**	Teknoloji Okuryazarlığı Becerisini Geliştirmeye Yönelik Kazanımlar**
9/1/1	10/1/2	11/1/1	12/1/2	9/5/2	9/1/1
9/1/2	10/1/3	11/1/3	12/1/3	12/3/4	
9/1/3	10/1/5	11/1/4	12/1/4		
9/2/1	10/1/6	11/1/5	12/1/5		
9/2/2	10/2/4	11/2/1	12/2/1		
9/2/4	10/2/5	11/2/2	12/2/2		
9/2/5	10/3/4	11/2/4	12/2/3		
9/3/1	10/3/7	11/3/1	12/3/2		
9/3/3	10/4/3	11/3/3	12/3/3		
9/3/4	10/4/2	11/4/1	12/3/4		
9/3/6	10/4/5	11/4/2	12/3/5		
9/4/1	10/5/1	11/4/3	12/4/1		
9/4/3	10/5/3	11/5/1	12/4/2		
9/4/4	10/5/4	11/5/2	12/4/3		
9/5/1	10/5/5		12/4/4		
9/5/2	10/5/6		12/4/5		
9/5/3			12/5/1		
			12/5/2		

12/5/3

12/5/4

Tablo 2- 2018 Ortaöğretim DKAB Öğretim Programı'nda Okuryazarlık Becerilerinin Gelişmesine Katkı Sağlayacak Nitelikte İfade ve Açıklamaların Yer Aldığı Kazanımlar

** (Sınıf Düzeyi/ Ünite Numarası/ Kazanım Numarası)

Tablo-2'de görüldüğü üzere ortaöğretimde tüm sınıf düzeylerindeki kazanımlarda bilgi okuryazarlığı becerisinin geliştirilmesine ilişkin ifadeler yer alırken; medya okuryazarlığı becerisini geliştirmeye ilişkin ifadeler dokuzuncu sınıf beşinci ünite ile on ikinci sınıf üçüncü ünite, teknoloji okuryazarlığı becerisini geliştirmeye ilişkin ifadeler ise sadece dokuzuncu sınıf birinci üniteye yer almaktadır.

2.1. Din Öğretiminde Bilgi Okuryazarlığı

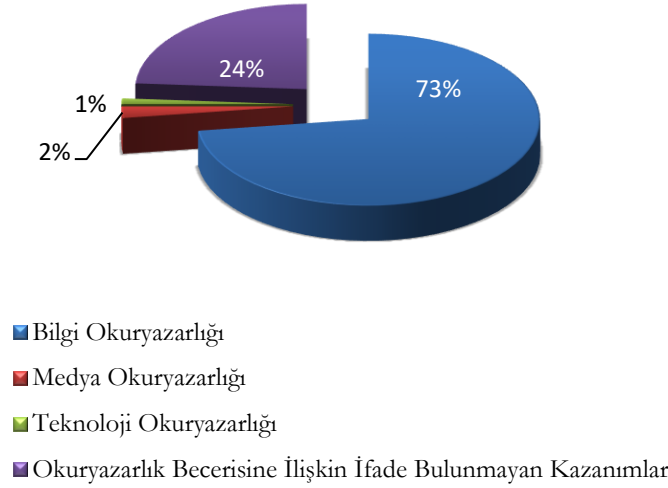
Özellikle küreselleşmeyle birlikte dünya genelinde yaşanan ekonomik, sosyal, kültürel etkileşimlerin ve akışların yaygınlaşması sonucu farklı inanç biçimleri daha fazla ortak zeminde karşılaşmaktadır. Modernleşme ve sekülerleşmenin de etkisiyle birlikte inançların algılanma biçimlerinde dönüşümler yaşanmış ve modern toplumlarda dinin etki gücünün kaybolmadığı gerçeğiyle karşılaşmıştır. Bu durum, din olgusunun yeni perspektiflerle değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (MEB, 2019, 3). Bu bağlamda din okuryazarlığı kavramı öne çıkan unsurlar arasında yer almaktadır. Ülkemizde literatüre 21. yüzyılla birlikte giren kavramlardan olan din okuryazarlığı; bir dinin inananlarından sahip olmasını beklediği o dine ait kavramları, ibadetleri, inanç esasları ve tarihi gerçeklikleri bilmek gibi becerileri kapsamaktadır (MEB, 2019, 3).

Dini metinleri, dini kavramları, dinsel boyutu olan herhangi bir durumu çözümlmeyi, değerlendirmeyi ve öznel din dilini oluşturabilmeyi (Nazıroğlu, 2015, 209) ifade eden din okuryazarlığı kavramı ile ilişkili olarak karşımıza çıkan bir diğer okuryazarlık türü de inanç okuryazarlığıdır. Bir dine ait kavram, ibadet, inanç esasları ile dinin tarihi ve sosyal arka planını bilmek (MEB, 2019, 3) olarak tanımlanan inanç okuryazarlığı kavramı, tanımı ve içeriği itibarıyla din okuryazarlığından farklı bir alanda bulunmayıp bilgi zeminine oturtulmaktadır.

Din öğretiminde bilgi okuryazarlığı becerisi sadece öğrenen bireyler için değil din eğitimcileri için de son derece önem arz etmektedir. Bilgi okuryazarlığı yeterliliği yüksek düzeyde olan eğitimciler, bilgiyi değerlendirebilen, uygulayabilen, dönüştürebilen, bilgi toplumunu daha iyi anlayabilen ve bu toplumda yer edinebilen bireyler olmanın yanı sıra öğrencilere verdikleri eğitimle din eğitiminin kalitesinin artmasına katkıda bulunabilmektedirler (Aydın, 2017, 145). Örgün eğitimde kaliteyi arttıran unsurlar arasında öğretmenler kadar öğretim programları da etki göstermektedir. Bu bakımdan DKAB

öğretim programında (MEB, 2018) yer alan kazanımlarda bilgi okuryazarlığı becerisini geliştirmeye yönelik içerikler önem taşımaktadır.

Bilgi okuryazarlığını geliştirmeye katkı sağlayacak nitelikte olan kazanımlar programın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Ortaöğretim DKAB Öğretim Programında 21'i 9. sınıf, 29'u 10. sınıf, 17'si 11. sınıf ve 22'si 12. sınıf olmak üzere toplam 89 kazanım bulunmaktadır. Yapılan analizler sonucunda 70 kazanımda okuryazarlık becerilerini geliştirici içeriklere rastlanmıştır. Bu kazanımlardan 67'si bilgi okuryazarlığına, 2'si medya okuryazarlığına, 1'i ise teknoloji okuryazarlığına yöneliktir. Medya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı becerilerini geliştirici nitelikte olan kazanımlarda aynı zamanda bilgi okuryazarlığına ilişkin ifadeler de yer almaktadır. Bu sebeple okuryazarlık becerilerine ilişkin olmayan kazanım sayısı 22 olarak tespit edilmiştir. (Şekil 2)

Şekil 2- 2018 DKAB Dersi Öğretim Programı(Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)'nda Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Kazanımların Dağılımı

Kazanımların ve kazanımlara ilişkin açıklamaların çok büyük bir bölümü bilgi okuryazarlığı becerisinin gelişimine yöneliktir. Bilgi okuryazarlığı becerisinin gelişimi hem diğer okuryazarlık türlerinin gelişimine hem de eleştirel düşünme, problem çözme, karar verebilme gibi üst düzey becerilerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu bakımdan ortaöğretim DKAB derslerinin bilgi okuryazarlığı becerisini geliştirmede büyük katkı sağlayabileceği görülmektedir. Bu katkının sınıf düzeyinde dağılımına bakıldığında ise 9. sınıfta 17 kazanım, 10. sınıfta 16 kazanım, 11. sınıfta 13 kazanım, 12. sınıfta ise 21 kazanımın bilgi okuryazarlığı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu kazanımların bir kısmına Tablo-3'te yer verilmektedir. Tüm sınıf düzeylerinde bilgi okuryazarlığının gelişimine yönelik kazanımların fazlaca yer alması, aynı zamanda din okuryazarlığı gelişimini de destekler bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Sınıf Düzeyi/Ünite Numarası/Kazanım Numarası	Kazanım	Kazanıma İlişkin Açıklama
9.3.3.	İbadet yükümlülüğü ile ilgili bazı kavramları sınıflandırır.	Mükellef ve ef'al-i mükellefine (farz, vacip, sünnet, mendup, mübah, haram ve mekruh) yer verilir.
9.4.3.	Temel değerleri ayet ve hadislerle ilişkilendirir	Kazanım; öğrencilerin Kur'an-ı Kerim mealini kullanma, Kur'an-ı Kerim'i anlama ve yorumlama, ayetlerde geçen şahıs, yer, konu ve kavramları belirleme becerilerini geliştirici etkinliklerle desteklenir. Bu kapsamda ayetlerin (nüzul sebebi, ana konuları gibi) kısa açıklamalarına öğrenci seviyesine göre yer verilir.
10.1.2.	Allah'ın varlığı ve birliği konusunda akli ve nakli delilleri analiz eder.	"Gaye ve nizam", "ekmel varlık" delilleri ile sınırlandırılır.
10.5.3.	Dini yorumlarla ilgili bazı kavramları değerlendirir.	İtikad, fıkıh, mezhep ve fırka kavramları öğrencilerin seviyeleri ve kültürel altyapıları göz önünde bulundurularak ele alınır.
11.1.3.	Ahiret hayatının aşamalarını ayet ve hadislerle temellendirir.	Ölüm, kabir, berzah âlemi, kıyamet, ba's, haşir, hesap, cennet ve cehennem kavramlarına yer verilir. Kıyamet ve yeniden diriliş gibi konular akli ve nakli deliller ışığında ele alınır.
12.1.3.	İslam medeniyetinde öne çıkan eğitim ve bilim kurumlarını tanıtır.	Kurumlar; cami, mescit, mektep, medrese, daru'l-kurra, daru'l-hadis, beytü'l-hikme kütüphane, rasathane ve şifahane ile sınırlandırılır.

Tablo 3- 2018 Ortaöğretim DKAB Programında Bilgi Okuryazarlığı Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik İçeriklere Örnekler

Bilgiye erişim sağlamak, bilgiyi doğru ve yaratıcı bir şekilde kullanmak, bilgi akışını yönetmek ve bilgiyi eleştirel bir şekilde değerlendirmek bilgi okuryazarlığı becerisi kapsamında ele alınmaktadır. Bu doğrultuda kazanımlarda bilgi okuryazarlığına ilişkin kodlamalar yapılırken, örneklerin yer aldığı Tablo 3'te de görüldüğü üzere, kavramların öğrenilmesi, birbiriyle ilişkilendirilmesi, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi gibi ifadeler dikkate alınarak analiz edilmiştir.

2.2. Din Öğretiminde Medya Okuryazarlığı

Gazete ve dergi gibi basılı medya ürünleri, 21. yüzyılla birlikte yerini büyük ölçüde dijital platformlarda ve sanal ortamlarda karşımıza çıkan medya ürünlerine bırakmıştır. Bu durum özellikle etkileşimli platformların etkisiyle medyada bilgi kirliliğine sebep olurken, medya okuryazarlığı kavramının önemini artırmakta ve daha geniş bir alana yayılmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla medya okuryazarlığı yeterliliği tek boyutla sınırlandırılmayan bir hal almıştır. Medya okuryazarlığının çok boyutlu yönüne vurgu yapan Potter; bilişsel, duygusal, estetik ve ahlaki boyutlarıyla birlikte medya okuryazarlığı kavramını ele almaktadır. Bu boyutlarda özellikle ahlaki boyutun din öğretiminde ön plana çıktığı görülmektedir. Ahlaki boyutu vicdan ve ruhla temellendiren Potter medyadaki ahlaki temaları anlamak için iyi bir medya okuryazarı olmak gerektiğini savunmaktadır. Medya içeriklerinde karşılaşılan bir olayda veya hikâyede yaşananlar ve karakterlerin iyiliği veya kötülüğünü bilebilmek için ahlaki boyut gerekmektedir. Medyadaki mesajların altında yatan değerleri derinden algılayabilmek ve bu değerler hakkındaki yargılarda bulunabilmek ahlaki bilgi seviyemizle yakından ilişkilidir (Potter, 2013, 23-24). Değer ve ahlak öğretimi bakımından büyük role sahip olan DKAB derslerinde medya okuryazarlığının önemi ön plana çıkmaktadır.

Medya okuryazarlığı ile ilişkili bir kavram olan 'dini medya okuryazarlığı' kavramı da DKAB dersleri açısından önem arz etmektedir. Medyanın kısa sürede büyük kitlelere bilgi ulaştırması, küresel bir ortam sunması gibi olumlu yönlerinin yanında her zaman doğru ve güvenilir bilgi içermemesi, çeşitli manipülasyonlarda araç olarak kullanılması gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Dinde bireyin kendisi için faydalı olanı tercih etmesi, olumsuz koşullar karşısında yine bireyin kontrol ve iradesiyle zararlardan korunması hedeflenmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, medya ve din alanlarının ortak noktada buluşması ile bir bakıma dini medya okuryazarlığı ile medyanın sunduğu avantajlardan yararlanmak ve olası zararlarından kaçınmak mümkün hale gelmektedir (Nazıroğlu, 2015, 209). Medya okuryazarlığı ile bütünleştirilmiş bir din eğitimi olarak görülen dini medya okuryazarlığı, din eğitimi sürecinde kitle iletişim araçlarından etkin bir şekilde yararlanmak için de etkili olmaktadır (Furat, 2015, 353). Medyadaki olumsuzluklardan korunmak için de olsa, medyanın imkânlarından faydalanarak eğitim-öğretim sürecini zenginleştirmek için de olsa dini medya okuryazarlığının DKAB dersleri açısından son derece önemli olduğu açıktır. Bu bağlamda kazanımlar incelendiğinde; bilgi okuryazarlığına nispeten medya okuryazarlığı becerisine ilişkin daha az sayıda ifade ile karşılaşılmaktadır.

Sınıf Düzeyi/Ünite Numarası/Kazanım Numarası	Kazanım	Kazanıma İlişkin Açıklama
9.5.2.	İslam medeniyetinin, dünyanın farklı bölgelerindeki etkilerini fark eder.	<p>Hicaz Bölgesi, Kudüs ve Çevresi, Şam ve Bağdat Bölgesi; İran, Horasan, Türkistan ve Mâverâünnehir Bölgesi; Hint Alt Kıtası; Anadolu ve Balkanlar; Kuzey Afrika (Mısır ve Mağrip Bölgesi) ve Endülüs gibi İslam medeniyetinin tarihî süreçte hayat bulduğu ilim ve kültür havzaları ele alınır.</p> <p>İslam medeniyetinin bu havzalara İslam'ın taşınmasına öncülük eden âlimler, komutanlar ve tüccarlara kısaca yer verilir.</p> <p>İslam medeniyetine değer katan ana dillere (Türkçe, Arapça, Farsça) değinilir.</p> <p>İslam medeniyetinin Anadolu ve Balkanlara taşınmasında Horasan, Anadolu ve Rumeli erenlerinin de rolüne kısaca değinilir.</p> <p>Öğrencilerin Türkiye ile gönül coğrafyamız arasındaki tarihî ve kültürel bağların güçlenmesine yönelik sözlü ve yazılı önerilerde bulunabilecekleri etkinliklere yer verilir.</p>
12.3.4.	Alevilik-Bektaşilikteki temel kavram ve erkânları tanır.	<p>Cem ve cemevi, musahiplik, razılık ve kul hakkının sorulması, cemde on iki hizmet, semah, gülbank, Hızır ve Muharrem orucu konularına yer verilir.</p> <p>Bu kapsamda;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hacı Bektaş Veli'nin, Bektaşiliğin oluşumu ve Aleviliğin gelişimindeki rolüne, Alevilik-Bektaşilikteki "ocak kültürü"ne, "el ele, el hakka ikrarı"na ve "dört kapı kırk makam"a yer verilir; Bektaşilikte musahipliğe "ikrar ve nasip alma" da denildiğine ve bu kavramın İslam tarihindeki muhacir ensar kardeşliğine dayandırıldığına değinilir. • Cemevi; âyin-i cem erkânının yapıldığı, "yol, âdap ve erkân yeri" olarak nitelendirilir; Bektaşilikte ise cemevi yerine "meydan evi" ifadesinin kullanıldığına da değinilir.

“Düşkünlükten kaldırma cemi”, “Dardan indirme cemi” ile “Abdal Musa cemi”nden bahsedilir. Âyin-i cem ve cemevi ile ilgili görsellere yer verilir.

- Alevilik-Bektaşilikte duaların başında, “Bismişah”, sonunda ise “Allah Allah” lafzının söylendiğine değinilir. “Gülbank” konusunda ise “Lokma Duasına” da yer verilir.

Tablo 4- 2018 Ortaöğretim DKAB Programında Medya Okuryazarlığı Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik İçerikler

Kazanımlar arasında %2’lik oranda bulunan medya okuryazarlığını geliştirmeye yönelik ifadeler, dokuzuncu ve on ikinci sınıflarda birer kazanım olarak yer almaktadır (Tablo-4). Teknolojik imkânlarla beraber her geçen gün artan medyanın etkisine karşın bu oranın düşük olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte kazanımlardaki ifadelerde yer almamakla birlikte on birinci sınıf dördüncü ve beşinci üniteler ile on ikinci sınıf üçüncü, dördüncü ve beşinci üniteler gibi medya içeriklerinden yararlanılabilecek ünite ve kazanımlar bulunmaktadır. Dolayısıyla sadece programın değil DKAB dersi öğretmenlerinin de medya okuryazarlığı becerisine sahip olup uygun kazanımlarda öğrencilerde de bu beceriyi geliştirmeye yönelik çalışmalar yapması ve öğrencileri teşvik etmesi önem arz etmektedir. Örneğin, kazanım açıklamalarında yer alan ifadelerden hareket edilecek olursa; Türkiye ile gönül coğrafyamız arasındaki kültürel ve tarihî bağların güçlenmesine yönelik önerilerde bulunması için öğrencilerin literatürdeki bilgilerle yetinmeyip görsel ve yazılı medyada bu konuda yer alan haberleri, belgeselleri, yayınları vb. dikkate alması daha zengin içeriklere ulaşmasına ve medya okuryazarlığı becerilerinin gelişmesine destek sağlayabilir. Cem töreni ve cemevi ile ilgili görsellere yer verilmesine yönelik kazanım açıklaması da medya okuryazarlığı becerisinin önemi bakımından örnek teşkil etmektedir. Medyadan yazılı veya görsel içerik elde ederken güvenilir ve doğru kaynaklardan araştırma yapma, karşılaşılan ilk içeriği kabul etmek yerine daha iyi, daha kapsamlı, daha doğru içerikler için araştırma yapma ve seçici davranma gibi konularda öğrencilerin medya okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi teşvik edilebilir.

2.3. Din Öğretiminde Teknoloji Okuryazarlığı

21. yüzyılın karakteristiğini ifade etmek için kullanılan çeşitli ifadeler arasında dijital çağ veya teknoloji çağı ifadeleri geçmektedir (Kaplan - Ertürk, 2012, 7). Günümüz insanını her geçen gün daha fazla kuşatan teknolojik gelişmeler daha fazla alana yayılmaktadır. Bu alanlar arasında din önemli bir konuma sahiptir. Gerek dini bilgileri öğrenme gerekse dini yaşantılara dair paylaşımlarda bulunma konusunda teknolojik olarak çeşitli imkânlar sağlanmaktadır. Dijital mecralarda dua gönderme, emoji veya ikon gibi görsellerle dualara âmin deme, çevrimiçi dinî eğitimler alma, hatim takibi yapma gibi dini yaşantıda

yenilikler yaşanmaktadır. Yine dijital uygulamalar ve akıllı cihazlar aracılığıyla tesbih çekmek, ezan vaktinden haberdar olmak, kibleyi tayin etmek, Kur'an-ı Kerim öğrenmek, meal, hadis ve dini içerikli elektronik kitapları okumak teknolojinin dini yaşantıya kolaylıkları arasında yer almaktadır. Teknoloji dini bilgi ulaşmayı ve dini yaşantıyı kolaylaştırmakla beraber çok fazla içerik barındırması sebebiyle seçici davranmayı mecbur kılmaktadır (Çapcıoğlu - Anık, 2021, 38-39). Dijital dünyada bireyin hem dini bilgileri edinmesinde, hem dini yaşantısını kolaylaştırmasında hem de dijital ortamdaki aşırı bilgi yoğunluğu arasında işine yarayacak bilgiyi seçebilmesinde teknoloji okuryazarlığının önemi ortaya çıkmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin dini yaşama yansımaları kadar din öğretimine de etkisi bulunmaktadır. Dijitalleşme süreciyle birlikte materyaller zenginleşmiş ve çeşitliliği artmıştır. Daha fazla duyuya hitap eden yeni nesil materyallerle din öğretiminde kolaylık sağlanmıştır. Önceleri millî-manevî değerlerin kazanımında bireyin ailesi ve akran çevresi en büyük etkiye sahipken günümüzde teknoloji ve dijitalleşme de bu etkiye ortaklık etmektedir. Dolayısıyla dini öğrenme sürecinde bireylerin teknolojiden maksimum düzeyde faydalanmaları, dijital bilgi yığını arasında doğru seçimler yapmaları, farklı akımlar, görüşler ve yaşamlar karşısında bocalamamaları din eğitimin sağlam temellere dayandırılmasıyla mümkün kılınabilmektedir (İltuş, 2021, 527-529). Bireylerin dini yaşantılarında teknolojinin avantajlarını kullanmaları ve dezavantajlarından kurtulabilmelerinde aldıkları din öğretiminin payı büyüktür. Dolayısıyla DKAB derslerinde teknoloji okuryazarlığı becerisinin gerekliliği hem öğretim sürecinin kalitesini artırmak için hem de yaşam boyu öğrenen bireyler olarak öğrencilere katkı sağlamak için ortaya çıkmaktadır.

Sınıf Düzeyi/Ünite Numarası/Kazanım Numarası	Kazanım	Kazanıma İlişkin Açıklama
--	---------	---------------------------

9.1.1.	İslam'da bilginin kaynaklarını açıklar.	İslam'ın bilgi kaynaklarında; selim akıl, doğru haber ve salim duyu organlarının yanı sıra bilgi ve düşünme kaynakları hakkında felsefe ve bilim dünyasındaki yapılan değerlendirmeler, İslam kelamının epistemolojik yaklaşımları bağlamında ele alınır. Rüya, keşif ve ilhamın İslam âlimlerince bilgi kaynağı olarak kabul edilmediğine vurgu yapılır. Ayrıca güncel bilgi kaynaklarına (dijital kayıtlar gibi) değinilir.
--------	---	---

Tablo 5- 2018 Ortaöğretim DKAB Programında Teknoloji Okuryazarlığı Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik İçerik

Örgün öğretimde DKAB derslerine yönelik EBA ve DÖGM Materyal gibi dijital platformlarla teknoloji okuryazarlığı becerisinin gelişimine katkı sağlanmaktadır. Bununla birlikte orta öğretim DKAB öğretim programlarında yer alan kazanımlarda da teknoloji okuryazarlığına ilişkin içerikler yok denecek kadar az düzeydedir. Sadece dokuzuncu sınıfın ilk ünitesinde 'İslam'da bilginin kaynaklarını açıklar.' kazanımına ilişkin açıklamada teknoloji okuryazarlığını geliştirmeye yönelik içerik bulunmaktadır (Tablo-5). Burada da medya okuryazarlığında olduğu gibi öğretmenlerin bu beceriyi geliştirmede önemli role sahip olduğu düşünülebilir.

Tartışma

Din öğretimi tek boyutlu bir yapıya sahip olmayıp çok yönlü açıdan ele alınabilecek bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla DKAB derslerinde de tek bir beceri gelişimi değil öğrencilerin yaşamları boyunca gereksinim duyacakları ve kullanabilecekleri becerilerin verilmesi önemlidir. Bilgi, medya ve teknoloji becerileri bu bağlamda öne çıkmakla beraber din okuryazarlığını da geliştirmesi bakımından önem arz etmektedir.

Araştırma sonucunda varılabilecek bir diğer husus da DKAB derslerinde öğretmenin etkisidir. DKAB öğretimi için program ne kadar kritik öneme sahipse, program uygulayıcısı olarak DKAB öğretmenleri de aynı konumdadır. Bilgi okuryazarlığına ilişkin kazanımların diğer becerilere oranla fazla olması din okuryazarlığı ve bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişimini desteklemektedir. Aynı zamanda bilgi okuryazarlığının gelişmesi medya ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin gelişmesi için de sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Kazanımlarda ve kazanımlara ait açıklamalarda doğrudan belirtilmesi de DKAB derslerinde medya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı becerilerini geliştirecek içerikte üniteler bulunmaktadır. Burada DKAB öğretmenlerinin bu becerilerin verilmesinde rolünün büyük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öneriler

Öğretim programının amaçlarında ve perspektifinde teknolojik ve dijital becerilerin gelişimine verilen önem görülmektedir. Ancak aynı önemin kazanımlara da yansıtılmasının daha faydalı olabileceği düşünülmektedir. DKAB ders kitaplarında her ünitenin başında yer alan karekodlarla erişilen içerikler bulunmaktadır. Ancak bu içeriklerin zenginleştirilmesi durumunda daha fazla faydalı olacağı düşünülmektedir. Etkileşimli ders kitaplarının daha aktif hale gelmesinin ve bu kitaplar için materyaller geliştirilmesinin de DKAB derslerinde teknoloji okuryazarlığı becerisinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ortaöğretim DKAB öğretim programı kazanımlarının bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine katkısını araştıran bu çalışma genel bir çerçeve çizmektedir. 21. yüzyıl becerilerine yönelik gelecekte yapılacak çalışmalar ile akademik ve sosyal yaşamda 21. yüzyıl becerilerine sahip bireylerden oluşan bir toplum için;

- Temel eğitim düzeyinde programları bilgi, medya ve teknoloji becerileri açısından inceleme,
- P21 becerilerinin diğer önemli başlıkları olan öğrenme ve yenilik becerileri ile yaşam ve kariyer becerileri bakımında örgün ve yaygın din öğretimini değerlendirme,
- Din öğretiminde, öğrencilerin veya DKAB öğretmenlerinin bilgi, medya ve teknoloji becerilerine yönelik algıları veya yeterliliklerine yönelik nicel araştırmalarda bulunma,
- İnanç okuryazarlığı kapsamında verilen eğitimi bilgi, medya ve teknoloji becerileri açısından değerlendirme,
- Din okuryazarlığının bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı veya teknoloji okuryazarlığı becerisi ile ilişkisini nitel ve nicel olarak araştırma,
- Program geliştirme, ölçme ve değerlendirme, öğretim ilke ve yöntemleri gibi alanlarda din öğretiminde medya ve teknoloji okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapma ve alternatif uygulamalar planlama,
- Program geliştirme uzmanlarının, öğretim programlarında özellikle medya ve teknoloji okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesine yönelik daha somut ifadelere yer vermesi,
- Okuryazarlık becerileri başta olmak üzere 21. yüzyıl becerileri konusunda eğitimcilerin, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin yetkin bireyler olması için gerekli çalışmaların yapılması,

gibi hususların ele alınması, bu konuya yönelik daha derin araştırmaların yapılmasına ve konunun kapsamının genişletilmesine imkan tanıyarak din eğitimi alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç

21. yüzyıl insanının en çok ihtiyaç duyduğu becerilerden okuryazarlık becerileri, hem eğitim öğretim sürecinde hem de yaşam boyu öğrenme sürecinde kullanılmaktadır. Okuryazarlık türleri zaman içinde artmış ve çeşitli alanların kendine özgü okuryazarlık türü belirlemesiyle geniş bir alana yayılmıştır. Bununla birlikte bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı becerileri özel alandan ziyade genele hitap etmekte ve eğitim-öğretim süreçlerinde gerekli beceriler olarak kabul edilmektedir. Özelde din okuryazarlığı genelde ise bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlıkları DKAB dersleri açısından son derece önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda DKAB derslerinde öğretim programıyla ders kitaplarının ortak paydası olan kazanımlarda da bu becerilere ilişkin içerikler kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada kazanımlarla beraber değerlendirmeye alınan kazanımlara ait açıklamalar birlikte analiz edilmiştir. Analiz sonucunda bilgi okuryazarlığı becerisinin geliştirilmesinde DKAB dersinin ihtiyacı karşılar nitelikte olduğu görülmekle beraber, medya ve teknoloji becerilerinde aynı yeterlilik görülmemektedir.

Kaynakça

- Altaş, Nurullah. *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Öğretmen El Kitabı*. İstanbul: Dem Yayınları, 2007.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- Bacanak, Ahmet vd. "Yeni Bir Bakış: Eğitimde Teknoloji Okuryazarlığı". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/14 (2003), 191-196.
- Badke, William. "Foundations of Information Literacy: Learning From Paul Zurkowski". *Online* 34/1 (Ocak 2010), 48-50.
- Bilgin, Nuri. *İçerik Analizi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000.
- Bilici, İbrahim E. *Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.
- Bozer, Recep. "Teknoloji Okuryazarlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu ile Yetişkin Yeterliliklerinin Uluslararası Değerlendirilmesi Programı Verileri Kapsamında Ülkemizde Teknoloji Kullanım Durumu". *Yetişkin Eğitimi Dergisi* 2/2-3 (2019), 166-196.
- Çapcıoğlu, İhsan - Anık, Hilal. "Sanayi Devrimi'nden Endüstri 4.0'a: Dijitalleşme ve Dijital Dünyada Dinin Statüsü". *Tevilat* 2/1 (30 Haziran 2021), 27-43. <https://doi.org/10.53352/tevilat.976763>
- Furat, Ayşe Zişan. "Din Okuryazarlığı: Din Eğitimi Felsefesi Açısından Temel Bir Kavram". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 12/3 (01 Ocak 2012), 9-24.
- Furat, Ayşe Zişan. "Medya ve Din: Din Eğitimi Açısından İmkân mı, Tehdit mi?" *Dijitalleşen Din*. ed. Mete Çamdereli vd. 325-363. İstanbul: Köprü Kitapları, 2015.
- Gelen, İsmail. "P21-Program ve Öğretimde 21. Yüzyıl Beceri Çerçeveleri (ABD Uygulamaları)". *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2017), 15-29.
- Griffin, Patrick - Care, Esther. *Assessment and Teaching of 21st Century Skills*. Dordrecht: Springer Science+Business Media, 2015.
- Hacıoğlu, Fatma. "21. Yüzyıl İçin Öğretmen Eğitimi". *Eğitim ve Bilim Dergisi* 14/77 (1990), 48-53.
- International Technology Education Association (ed.). *Standards For Technological Literacy: Content For The Study Of Technology*. Reston, Va: ITEA, 3. Basım, 2007.
- İltuş, Cüveyriye. "Din Eğitiminde Dijital Mecraların Kullanımının Önemi ve Sorunları". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 8/3 (2021), 523-532.
- Kaplan, Kenan - Ertürk, Elif. "Dijital Çağ ve Bireyin İdeolojik Aygıtları". *Turkish Online Journal of Design Art and Communication* 2/4 (01 Aralık 2012), 7-12.

- Kurbanoglu, S Serap. "Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz". *Türk Kütüphaneciliği* 4/24 (2010), 723-747.
- Kurudayıoğlu, Mehmet - Tüzel, Sait. "21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* 28 (2010), 283-298.
- Lemke, Cheryl. *enGauge 21st Century Skills: Literacy in the Digital Age*. California: Metiri Group, 2003.
- Lemke, Cheryl. *NCREL enGauge 21st Century Skills*. Metiri Group, 2002. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERIC-ED463753/pdf/ERIC-ED463753.pdf>
- McNulty, Ray. "Iowa Core K-12 21st Century Skills", 2007. https://iowacore.gov/sites/default/files/k-12_21stcentskills.pdf
- MEB. *Din Eğitimi Alanı İnanç Okuryazarlığı Kurs Programı*. Ankara: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2019. http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kurslar/Din%20E%C4%9Fitimi_%C4%B0nan%C3%A7%20Okuryazarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_136-221-2020-0125.01.pdf
- MEB. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)", 2018.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Din Eğitiminin Gerekliliği Açısından Dini Medya Okuryazarlığı". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/2 (2015), 191-220.
- Önal, İnci. "Tarihsel Değişim Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye Deneyimi". *Bilgi Dünyası* 11/1 (30 Nisan 2010), 101-121. <https://doi.org/10.15612/BD.2010.258>
- Potter, W. James. *Media Literacy*. London: Sage Publications, 6th ed., 2013.
- Robbins, Rich. "AAC&U's Integrative Liberal Learning and the CAS Standards: Advising for a 21st Century Liberal Education". *NACADA Journal* 2/34 (2014), 26-31.
- RTÜK. "Medya Okuryazarlığı Nedir?" *Medya Okuryazarlığı*. 11 Ekim 2016. Erişim 07 Kasım 2021. https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/menu_goster.php?Guid=B7AA7732-1593-4B32-BDE5-D76E64C2A5FA&MenuId=2
- Şahin, Mehmet Can. "Yeni Binyılın Öğrencileri'nin Özellikleri". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/2 (2009), 155-172.
- Tavşancıl, Ezel - Aslan, A. Esra. *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon, 1. Basım, 2001.

- Trilling, Bernie - Fadel, Charles. *21st Century Skills Learning For Life In Our Times*. San Francisco: Jossey Bass, 2009.
- Voogt, Joke - Roblin, Natalie Pareja. *21st Century Skills: Discussion Paper*. Universiteit Twente, 2010. <http://hdl.voced.edu.au/10707/254371>
- Wagner, Tony. *The Global Achievement Gap*. New York: Basic Books, 2008.
- Assesment and Teaching of 21st Century Skills. "ATCS 21". Erişim 28 Eylül 2020. <http://www.atc21s.org/about.html>
- "Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi". Europass Avrupa Birliği, 2019. <https://europa.eu/europass/tr/european-qualifications-framework-eqf>
- "Framework for 21st Century Learning". 2019. Erişim 16 Aralık 2020. http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_Brief.pdf
- MEB 21. *Yüzyıl Öğrenci Profili*. Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2011.
- "MEB 2023 Eğitim Vizyonu". Milli Eğitim Bakanlığı, 2018.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eęiti Araçları Yönetmeliği, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eęiti Araçları Yönetmeliği. *Yönetmelik 28409 2* (12 Eylül 2012).
- Thriving In A Digital World*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/df80bc12-en>
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi. *Resmi Gazete 29851* (02 Ocak 2016).
- "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi Kitapçığı". Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2015. Ankara. <https://tyc.gov.tr/indir/turkiye-yeterlilikler-cercevesi-kitapcigi-i3.html>

